

Raport z badania

Motywacje i przekonania w stosunku do
substancji psychoaktywnych tzw. „dopalaczy”

Na zlecenie Głównego Inspektoratu Sanitarnego zrealizowane przez:

ProVision Solutions

Warszawa 2017

Spis treści

Wstęp	2 str.
Foreword	3 str.
Podsumowanie	5 str.
Summary	7 str.
Kluczowe wnioski	9 str.
Rekomendacje	10 str.
Nota metodologiczna	11 str.
Kontekst badania	12 str.
Skutki zażywania	14 str.
Szczegółowe wyniki	15 str.
Stosowanie dopalaczy i innych substancji psychoaktywnych	15 str.
Stosunek badanych do dopalaczy	18 str.
Świadomość ryzyka	21 str.
Dostępność dopalaczy	25 str.
Sugerowane metody prewencji	26 str.

Wstęp

Dopalacze to potoczna nazwa produktów zawierających substancje psychoaktywne, które nie znajdują się na liście środków kontrolowanych przez ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii. Stosowanie ich ma na celu wywołanie efektu zbliżonego do narkotycznych substancji zdelegalizowanych. Dopalacze, podobnie jak narkotyki, mają działanie psychoaktywne, czyli wywołują określone stany: odurzenia, pobudzenia, czy euforii.

Stosowanie dopalaczy jest szczególnie niebezpieczne ze względu na fakt, że ich skład często jest nieznanym nie tylko użytkownikom, ale nawet sprzedawcom wprowadzającym te środki na rynek. Znajdują się w nich mieszaniny toksycznych substancji o niezbadanym ryzyku zdrowotnym, a produkty o takiej samej nazwie mogą różnić się rodzajem i stężeniem zawartych substancji psychoaktywnych. Częste modyfikowanie składu chemicznego substancji wprowadzanych do obrotu znacząco utrudnia także wypracowanie procedur medycznych umożliwiających ratowanie zatrutych nimi osób.

Używanie tych produktów może doprowadzić do uszkodzenia mózgu i innych narządów wewnętrznych, a nawet zgonu.

Niniejszy raport podsumowuje wyniki badań jakościowych na temat motywacji i przekonań młodych ludzi w stosunku do dopalaczy. Badaniem objęto pełnoletnich uczniów i uczennice szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, liceów ogólnokształcących i techników). W toku badania przeprowadzono w sumie 6 spotkań w trzech miastach (Gdańsku, Lublinie i Katowicach) z osobami, które: nigdy nie miały osobistej styczności z dopalaczami; które przyznają się do incydentu stosowania tego rodzaju środków; a także młodymi ludźmi stosującymi dopalacze.

Celem badania było określenie jaką wiedzę posiada młodzież, jak jest oceniane zażywanie substancji psychoaktywnych (w tym dopalaczy), jakie emocje towarzyszą młodzieży w związku z zażywaniem tego rodzaju środków i jakie wiążą z ich stosowaniem ryzyka.

Foreword

Nootropics (also called designer drugs or smart drugs) are the common name of the products which contain psychoactive substances, listed on the controlled intoxicants list in the Anti - Drug Abuse Act. Usage of nootropics causes effect similar to illegal narcotic drug substances. Nootropics, similar to drugs, have psychoactive effect, and they cause following conditions: state of intoxication, stimulation and euphoria.

Consuming nootropics is dangerous mainly due to the fact that their composition and ingredient list is unknown. They are unknown not only to their customers but also sellers and dealers that launch them on the market. Nootropics contain mixtures of toxic substances with not verified health risk and unknown side effects. What is more, products with the same name can vary by type or concentration of psychoactive substances. Frequent modifications of the chemical compositions launched on the market make it hard to work out medical procedures that could help to treat poisonings among consumers.

Usage of these substances leads to syncope, brain injury, organ injury and in worst cases - death.

Following report summarizes qualitative research analysis presenting motivations of young people and their attitude to nootropics. The research was conducted among adult students of secondary schools (vocational schools, high schools and technical colleges). The research and analysis was based on 6 meetings in following cities: Gdansk, Lublin, Katowice. The tested group consists of people who never had any contact with substances presented above, of those who admit to incidentally consume nootropics and of young people who are frequent nootropics consumers.

The main purpose of the research was analysing what knowledge about the nootropics do the adult teenagers have, how do they perceive drug usage (within nootropics), what are the accompanying emotions and affections while using nootropics and what is the risk that comes along with nootropics usage.

Podsumowanie

Dopalacze to potoczna nazwa produktów zawierających substancje psychoaktywne, które nie znajdują się na liście środków kontrolowanych przez ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii. Pierwsze „smart shopy” czyli sklepy oferujące substancje psychoaktywne pojawiły się w krajach Unii Europejskiej w pierwszej dekadzie XXI wieku. Do Polski dopalacze trafiały początkowo poprzez sprzedaż wysyłkową za pośrednictwem Internetu, ale już w 2008 r. pojawiły się pierwsze sklepy oferujące dopalacze sprzedawane jako produkty kolekcjonerskie. Dość szybko opinia publiczna uświadomiła sobie jednak, że produkty oferowane jakoby do celów kolekcjonerskich, są spożywane przez młodzież jako substytuty narkotyków i alkoholu. Od tamtego czasu służby państwowe prowadzą intensywne działania mające na celu ograniczenie rynku substancji, których spożycie niejednokrotnie prowadzi do tragedii życiowych często bardzo młodych ludzi. Istotną rolę w przeciwdziałaniu temu problemowi ma poznanie opinii osób szczególnie narażonych na kontakt z dopalaczami. Poznaniu punktu widzenia młodych osób służyło właśnie badanie, którego podsumowaniem jest niniejszy raport.

Celem badania było określenie jaką wiedzę posiada młodzież, jak jest oceniane zażywanie substancji psychoaktywnych (w tym dopalaczy), jakie emocje towarzyszą młodzieży w związku z zażywaniem tego rodzaju środków i jakie wiąże z ich stosowaniem ryzyka.

Badaniem objęto pełnoletnich uczniów i uczennice szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, liceów ogólnokształcących i techników). W toku badania przeprowadzono w sumie 6 spotkań w trzech polskich miastach (Gdańsku, Lublinie i Katowicach) w których wzięło udział 56 osób. Spotkania zorganizowano w grupach homogenicznych płciowo, oddzielnie z osobami, które:

- nigdy nie miały osobistej styczności z dopalaczami,
- przyznają się do incydentu zastosowania tego rodzaju środków,
- stosują dopalacze.

Badania pozwoliły na przybliżenie opinii jakie mają młodzi ludzie na temat tak samych dopalaczy jak i osób, które po nie sięgają. Badania potwierdziły, że mimo intensywnych działań służb publicznych dopalacze wciąż są dostępne. Najpopularniejszą drogą zakupu jest nabycie dopalaczy on-line lub od dilera. Niemniej należy odnotować, że znacząco mniejsza, niż jeszcze kilka lat temu, ilość sklepów stacjonarnych przynajmniej częściowo ograniczyła do nich dostęp

i utrudniła zakup najmłodszym konsumentom (niekiedy nawet 11, 12 letnim). Pocięszającym jest także fakt, że przynajmniej wśród starszej młodzieży jest widoczna świadomość szkodliwości dopalaczy i ryzyk związanych z ich stosowaniem. Swoistą zasługę w uświadamianiu efektów ma Internet, a w szczególności dostępne w sieci internetowej filmy ilustrujące niekiedy nieobliczalne lub ośmieszające zachowanie osób pod wpływem dopalaczy. Dla młodych osób dla których opinia otoczenia jest niezwykle istotnym elementem budowania samooceny ryzyko podjęcia działań ośmieszających ich w grupie rówieśniczej stanowi istotną barierę w sięgnięciu po substancje o trudnym do przewidzenia oddziaływaniu. Według badanych główne ryzyko związane ze stosowaniem dopalaczy wynika właśnie z braku znajomości ich składu.

W kontekście planowania przyszłych kampanii edukacyjnych należy podkreślić, że nie tylko same dopalacze są postrzegane negatywnie, ale także ich użytkownicy. Substancje te są bowiem uznawane jako używka osób z marginesu społecznego. Dopapacze w opinii wielu młodych osób to substancje, których stosowanie ze względu na cenę upodobały sobie niziny społeczne.

Mimo to wciąż wiele osób decyduje się po nie sięgać. Należy zwrócić uwagę, że osoby deklarujące ich stosowanie mimo świadomości ryzyka żywią przekonanie, że oni sami potrafią stosować dopalacze w sposób bezpieczny nie narażając się choćby na ryzyko przedawkowania lub uzależnienia. To obszar, który wymaga działań edukacyjnych i prewencyjnych. Pożądane są działania kierowane szczególnie do osób, dla których dopalacze są – w ich ocenie bezpiecznym - substytutem alkoholu. Tej grupie konsumentów należy uświadamiać, że nie ma bezpiecznej metody stosowania dopalaczy, a brak kontroli nad procesem ich produkcji oznacza, że nawet produkty o takiej samej nazwie mogą różnić się rodzajem i stężeniem zawartych substancji psychoaktywnych. Pożądana byłaby także penalizacja posiadania tego rodzaju środków, bowiem wielu użytkowników dopalaczy wskazuje, że wybiera je zamiast np. marihuany ze względu na fakt, że zakup czy posiadanie dopalaczy nie wiąże się z ryzykiem konsekwencji prawnych.

Summary

Nootropics (also called designer drugs or smart drugs) are the common name of the products that contain psychoactive substances, listed on the controlled intoxicants list in the Anti - Drug Abuse Act. First "smart shops" - shops offering psychotropic substances appeared in European Union in first decade of XXI century. For the first time they appeared in Poland by mail-order sale online, but in 2008 there have been launched first shops offering nootropics as collectible products. Very soon, the public realized that products offered as collectibles are consumed by teenager and youths as drug & alcohol substitutes.

From this time, government service leads intensive actions to limit presence of these substances on the market, of which consumptions leads to life tragedies of young people. Very important is here to know opinion of people exposed to nootropics. Following report is a summary of young people point of view analysis.

The main purpose of the research was the analysis of what knowledge about the nootropics do the adult teenagers have, how do they perceive drug usage (within nootropics), what are the accompanying emotions and affections while using nootropics and what is the risk that comes along with nootropics usage.

The research was conducted among adult students of secondary schools (vocational schools, high schools and technical colleges) based on the group of 56 persons. The research and analysis was based on 6 meetings in following cities: Gdansk, Lublin, Katowice. Meetings were organized in the gender homogenic groups, divided into following "buckets":

- people who never had any contact with these substances
- people who admit to incidentally consume nootropics
- people who are frequent nootropics consumers

Research helped to look closer into the opinion that young people have about nootropics itself and also opinion they share about nootropics consumers. The results confirmed that despite intensive actions taken by the government, these products are still easily accessible. The most popular way of purchasing is buying nootropics on-line and buying them in the channel: consumer-dealer.

However it is important to underline that less number of shops than years ago have limited access to nootropics and put attention to limit their access to the youngest consumer group (sometimes 11-12 year old).

As positive aspect, there is noticeable awareness of nootropics and risk that comes within using them among young people. The most significant source of information is internet and videos online illustrating embarrassing behaviors of people under drug abuse. For young people, for which the public opinion is very important element of building self esteem, it builds a great barrier that prevents them from taking psychotropics, which side effects are unknown.

According to the research analysis, the main risk comes from the unknown composition of ingredients of nootropics.

In the context of planning future educational and social campaigns, it is important to underline that not only psychotropics as separate product are perceived negatively, but also their consumers. These substances are often perceived as a "stimulant for social margin group". Nootropics in the opinion of many people are chosen by low income society just because of their low price. Despite of that still many people decide to consume psychotropics.

It is important to note that people declaring usage of nootropics, despite the awareness of the risk, still think that they know how to use them in a safe way, with no risk of overdose or addiction following this behavior. This is the sphere that needs a lot of preventional and educational actions.

Actions should be directed for people for whom nootropics seem to be a safe substitute of alcohol. For this consumer group it is important to make them aware that there is no safe method of using nootropics. No control over production process means that even products with the same name can vary by type or concentration of psychoactive substances. It will be covetable to delegalize and use fines for carrying these kind of products, because many people choose them as substitute of marihuana just because there are no legal consequences following this actions.

Kluczowe wnioski

- Postrzeżenie dopalaczy oraz osób sięgających po nie cechuje istotna ambiwalencja - od przychylności (wyrażanej przez osoby stosujące dopalacze) po stosunek skrajnie negatywny zarówno do samych dopalaczy jak też osób je stosujących (wyrażany przez pozostałych badanych, w tym osoby mające w przeszłości incydentalny kontakt z tymi substancjami).
- Wskazana niechęć do dopalaczy wynika ze świadomości ryzyka jakie wiąże się z ich stosowaniem, które jest w ocenie wielu respondentów nawet wyższe niż w przypadku stosowania najpopularniejszego narkotyku, czyli marihuany.
- Główne ryzyko związane ze stosowaniem dopalaczy wynika z braku znajomości ich składu przez respondentów i przekonania, że do wytworzenia dopalaczy często wykorzystuje się substancje toksyczne.
- Istotnym składnikiem negatywnego wizerunku dopalaczy jest również fakt, że są one postrzegane jako środki stosowane przez osoby z marginesu społecznego jako tańsze zamienniki narkotyków.
- Wszyscy badani mieli świadomość zagrożenia jakie niesie ze sobą stosowanie dopalaczy i ilustrowali to licznymi przykładami opisów zachowania lub losów osób stosujących te środki.
- Wiedzę o możliwych konsekwencjach stosowania dopalaczy badani czerpią głównie z własnych obserwacji jak też udostępnionych w Internecie filmów dokumentujących zachowanie osób, które pod wpływem dopalaczy wpadły w stany psychotyczne.
- Osoby stosujące dopalacze godzą się z ryzykiem ich stosowania uznając, że sposób w jaki sami zażywają wskazane środki jest bezpieczny.
- Dopalacze są najczęściej używane przy okazji spotkań towarzyskich i podczas dużych imprez, gdzie stanowią tańszy substytut alkoholu. Osoby stosujące dopalacze prócz – w ich ocenie – pozytywnych efektów działania substancji wskazywali także na to, że ich posiadanie nie wiąże się z ryzykiem konsekwencji karnych.
- W opinii badanych, zarówno stosujących jak i niestosujących dopalaczy, dostęp do tych środków nie stanowi problemu. Najpopularniejszą drogą zakupu jest nabycie dopalaczy on-line lub od dilerów.

Rekomendacje

- Rynek dopalaczy charakteryzuje się dużym rozproszeniem i trudnymi do kontroli kanałami dystrybucji. Mimo energicznych działań podejmowanych przez służby państwowe dostęp do tych substancji jest nie tylko możliwy, ale także nie stanowi większego problemu. Należy więc uznać, że całkowite wyeliminowanie dopalaczy z obiegu jest w praktyce niemożliwe. W tym kontekście kluczowego znaczenia nabierają działania prewencyjne i edukacyjne.
- Młodzież ma najczęściej świadomość ryzyka związanego ze stosowaniem dopalaczy. Tym niemniej czynnikiem zniechęcającym do ich stosowania jest nie tyle świadomość wpływu środków na organizm w sensie fizjologicznym, ale widoczne efekty ich działania jak: drgawki, ślinienie się, nieobliczalne zachowanie. Swoistym paradoksem jest, że czynnik który skłania niektóre młode osoby do sięgania po dopalacze – czyli potrzeba uznania w oczach rówieśników – może zostać wykorzystany jako argument zniechęcający ich do inicjacji: strach przed ośmieszeniem się w oczach grupy rówieśniczej po utracie kontroli nad swoim zachowaniem.
- Ważną informacją w kontekście projektowania kampanii edukacyjnych jest także fakt, że wiele młodych osób utożsamia stosowanie dopalaczy z nizinami społecznymi.
- Istotnym jest by docierając do młodych osób nie budować przekazu usiłującego naśladować młodzieżowy język. Efekty takich działań są najczęściej odwrotne do zamierzonych. Niezależnie od zdolności i intencji twórców należy mieć na uwadze fakt, że język młodych osób i slang służący do opisu dopalaczy stosunkowo szybko ewoluuje.
- Cennymi sojusznikami mogącymi istotnie wesprzeć kampanie społeczne są YouTuberzy, którzy obecnie pełnią rolę realnych kreatorów opinii w grupie osób najbardziej zagrożonych stosowaniem dopalaczy.

Nota metodologiczna

Niniejszy raport podsumowuje wyniki badań jakościowych, których celem było określenie jaką wiedzę posiada młodzież, jak jest oceniane zażywanie substancji psychoaktywnych (w tym dopalaczy), jakie emocje towarzyszą młodzieży w związku z ich zażywaniem i jakie wiąże ze stosowaniem ryzyka. Badania przeprowadzono metodami jakościowymi poprzez organizację sześciu grup FGI.

FGI (Focus Group Interview) jest to technika eksploracyjna, która ze względu na swoje walory poznawcze jest często wykorzystywana zarówno w badaniach społecznych, jak i marketingowych. Zogniskowany wywiad grupowy (FGI) ma charakter moderowanej dyskusji z uczestnikami. Istotną zaletą fokusów, która zdecydowała o wyborze tej techniki była możliwość uzyskania dużej ilości różnorodności opinii, poglądów i doświadczeń badanych w sytuacji zbliżonej do naturalnej rozmowy znajomych, którzy spontanicznie wymieniają się poglądami. Zasadniczymi cechami grup fokusowych, które sprawiają, że są one nieocenionym źródłem informacji są:

- efekt synergii: wspólna dyskusja pozwala na wygenerowanie większej liczby pomysłów, czy wniosków niż można by uzyskać poprzez oddzielne rozmowy z taką samą liczbą osób,
- efekt kuli śniegowej: komentarze części uczestników grupy wywołują repliki innych,
- efekt stymulacji: grupa wyzwała większą motywację do dzielenia się swoimi opiniami,
- efekt bezpieczeństwa: uczestnicy grupy mają większe poczucie bezpieczeństwa, pozwala to na ujawnianie rzeczywistych motywów i opinii,
- efekt spontaniczności: wypowiedzi są bardziej naturalne.

Badaniem objęto pełnoletnich uczniów i uczennice szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczych szkół zawodowych, liceów ogólnokształcących i techników). W toku badania przeprowadzono w sumie 6 spotkań w trzech miastach (Gdańsku, Lublinie i Katowicach) w których wzięło udział 56 osób. Spotkania zorganizowano w grupach homogenicznych płciowo, oddzielnie z osobami, które:

- nigdy nie miały osobistej styczności z dopalaczami,
- przyznają się do incydentu zastosowania tego rodzaju środków,
- stosują dopalacze.

Kontekst badania

Problem dopalaczy jest znany w krajach europejskich od wielu lat. Od 2005 r. w krajach Unii Europejskiej zaczęły pojawiać się sieci tzw. „smart shopów” czyli sklepów oferujących substancje psychoaktywne. Ich dynamiczny rozwój jak i dystrybucja nowych narkotyków przez Internet sprawiły, iż System Wczesnego Ostrzegania o Nowych Narkotykach działający w krajach Unii zareagował z pewnym opóźnieniem.

Do Polski produkty zawierające substancje psychoaktywne oraz substancje halucynogenne pochodzenia roślinnego jako legalne produkty trafiały początkowo poprzez sprzedaż wysyłkową za pośrednictwem Internetu. Jednak już w 2008 r. pojawiły się pierwsze sklepy oferujące dopalacze sprzedawane jako produkty kolekcjonerskie, deklarowane jako nieprzeznaczone do spożycia. Dość szybko opinia publiczna uświadomiła sobie jednak, że produkty oferowane jakoby do celów kolekcjonerskich, są spożywane przez młodzież. Protesty i próby ograniczenia działalności polskich „smart shopów” podejmowane przez społeczności lokalne nie przynosiły efektów, gdyż producenci i sprzedawcy dopalaczy sprawnie wykorzystywali istniejące luki prawne. Sprowadzane do Polski produkty były przekazywane przez firmy do badania Polskiemu Towarzystwu Kryminalistycznemu, które stwierdziło, że w skład produktów nie wchodzi substancje podlegające przepisom ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii.

Aktualnie rozprowadzanie dopalaczy na polskim rynku odbywa się trzema kanałami:

- sprzedaż internetową,
- sprzedaż detaliczną w punktach stacjonarnych,
- wprowadzanie środków do obrotu przez dilerów, którzy uprzednio nabywają je np. w ilościach hurtowych za pośrednictwem Internetu. Są to osoby, które niekiedy także zajmują się wprowadzaniem do obrotu „tradycyjnych” narkotyków, a handel dopalaczami jest dla nich swoistym uzupełnieniem oferty.

W ostatnich latach służby państwowe takie jak Główny Inspektorat Sanitarny, Służba Celna, czy Policja podejmują intensywne działania mające na celu walkę z osobami i firmami wprowadzającymi na polski rynek środki psychoaktywne. W ciągu ostatnich 6 lat znacząco wzrosła liczba przeprowadzonych kontroli i badań podejrzanych substancji. Dzięki tym

działaniom w 2016 roku po raz pierwszy zanotowano spadek liczby podmiotów oferujących środki zastępcze.

Tabela I: Działania podejmowane przez Główny Inspektorat Sanitarny w latach 2011-2016

Podejmowane działania	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Dynamika (2011=100%)
Liczba przeprowadzonych kontroli	335	548	779	651	1425	897	268%
Liczba zabezpieczonych opakowań produktów	1819	16141	28402	52714	73295	38623	2123%
Liczba pobranych próbek do badania	35	443	1448	1630	2590	1222	3491%
Liczba podmiotów oferujących w sprzedaży środki zastępcze	11	103	134	204	224	110	1000%

Źródło: GIS

Prowadzone były także kampanie społeczne mające na celu uświadamić zarówno młodzieży jak też rodzicom i nauczycielom negatywne efekty stosowania dopalaczy. Mimo tych działań walka z dopalaczami wciąż trwa. Istotną rolę w przeciwdziałaniu temu problemowi ma poznanie opinii osób szczególnie narażonych na kontakt z dopalaczami. Poznaniu punktu widzenia młodych osób służyło właśnie badanie, którego podsumowaniem jest niniejszy raport.

Skutki zażywania

Wszystkie dopalacze stanowią zagrożenie życia, a lista niepożądanych objawów, jakie mogą wywoływać, jest bardzo długa. Właściwie nie ma narządu, którego nie mogą uszkodzić. Stopień ich szkodliwości jest oczywiście zróżnicowany i zależy od wielu czynników takich jak: rodzaj dopalacza, ilości zawartych w nim toksycznych substancji, interakcja z innymi substancjami (np. alkoholem). Istotne są również: wiek, waga i ogólny stan zdrowia osoby zażywającej.

Do najmniej groźnych objawów zatrucia dopalaczami należą: bóle głowy, zaburzenia rytmu serca, bezsenność, problemy z koncentracją, stany lękowe. Do poważniejszych, stanowiących już zagrożenie życia: zawał serca, udar mózgu, śpiączka, niewydolność nerek, czy wątroby. Wśród objawów, które mogą świadczyć o zażyciu dopalaczy, można zaliczyć: nadmierną potliwość, oczopląs, szczękościsk, nudności, wymioty, omamy słuchowe i wzrokowe, stany lękowe, nagły wzrost ciśnienia tętniczego, rozrywający ból głowy, migotanie przedsionków.

Analizując skutki stosowania dopalaczy należy brać pod uwagę nie tylko konsekwencje dla zdrowia osób zażywających, ale także ryzyka związane z podejmowaniem niebezpiecznych zachowań i negatywne oddziaływanie na relacje z rodziną, nauczycielami, czy innymi osobami. Szczególnie niebezpieczne są wybuchy agresji. Najdramatyczniejszymi dowodami na to są przykłady brutalnych zabójstw popełnionych przez osoby pod wpływem dopalaczy dokonane często na najbliższych:

- zabójstwo matki dokonane przez syna we wrześniu 2010 roku w Poznaniu,
- zabójstwo starszego mężczyzny dokonane przez jego 20 letniego sąsiada we wrześniu 2010 roku we Wrocławiu,
- zabójstwo matki dokonane przez syna w sierpniu 2015 roku w Koninie,
- zabójstwo żony dokonane przez męża w Kłodzku w styczniu 2016 roku,
- zabójstwo młodszej siostry dokonane przez brata w Korytowiu koło Choszczna w listopadzie 2016 roku.

Warto odnotować, że wspólnym mianownikiem tych czynów był nie tylko fakt, że ofiarami były osoby bliskie sprawcom, ale także, że każde z tych zabójstw charakteryzowało się niezwykle brutalnością i użyciem przez zabójców środków znacząco większych niż wymagało samo uśmiercenie ofiary (tzw. overkill).

Szczegółowe wyniki

Stosowanie dopalaczy i innych substancji psychoaktywnych

Zapoznając się z wynikami badania nie można zapominać o specyfice analizowanej grupy. Okres dojrzewania stanowi bowiem szczególną fazę w życiu człowieka. Z perspektywy psychospołecznej właśnie w tym czasie dokonuje się wiele kluczowych zmian, m.in. w zakresie obrazu siebie, poczucia tożsamości osobistej i społecznej. To okres w którym w życiu młodego człowieka dochodzi do wielu zmian związanych z fizycznym dojrzewaniem organizmu, ale także wynikających z wchodzenia po raz pierwszy w całkowicie nowe role społeczne. Człowiek dojrzewający:

- przestaje być dzieckiem, a staje się nastolatkiem z czym wiąże się nowy zasób praw, ale i obowiązków i oczekiwań,
- wchodzi w pierwsze związki uczuciowe co wiąże się z koniecznością przyswojenia reguł i zasad wynikających z bliskiej relacji z drugim człowiekiem,
- podejmuje pierwsze stałe lub sezonowe prace zarobkowe (np. w okresie wakacji) co wymusza wejście w rolę pracownika i poddanie się określonym rygorom.
- dwu lub trzykrotnie zmienia szkołę, a więc i otoczenie, co generuje konieczność szybkiego dostosowywania się do nowych warunków.

Młody człowiek chcąc dobrze funkcjonować we wskazanych kontekstach społecznych musi rozwijać umiejętności interpersonalne pozwalające mu zaistnieć w różnych grupach i zostać przez nie zaakceptowanym. Jak wykazały dyskusje grupowe to właśnie potrzeba akceptacji jest najczęściej czynnikiem skłaniającym młodych ludzi do sięgnięcia po używki.

Ja bym powiedział, że głównym problemem jest ten brak akceptacji czy zdecydowania w tym co robi, brak świadomości i z tego biorą się inne problemy

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Należy pamiętać, że stosowanie używek służy nie tylko uzyskaniu akceptacji grupy. To także pretekst do spotkań, okazja do wspólnego przeżywania procesu ich zdobywania, zatajania przed rodzicami i nauczycielami faktu palenia papierosów, czy picia alkoholu. Inicjację

alkoholową, nikotynową, czy nawet narkotykową należy więc traktować nie wyłącznie, jak często się robi, jako próbę ucieczki przed problemami, ale także jako odpowiedź na potrzebę bycia we wspólnocie. Tym ważniejsze jest zatem tworzenie młodzieży bezpiecznych i pożytecznych alternatyw pozwalających realizować potrzebę akceptacji i wspólnotowości na przykład w grupach: sportowych, skautowych, religijnych, kołach hobbyistycznych, etc.

To znaczy to wyglądało mniej więcej na tej zasadzie, że zobaczyłem jednego kolegę z papierosem, później zobaczyłem drugiego kolegę z papierem i tak w sumie zaczęliśmy się chować po krzakach, daj spróbować jak to jest

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Badani zgodnie przyznawali, że wchodzenie w świat używek najczęściej rozpoczyna się od substancji legalnych i łatwo dostępnych takich jak alkohol i papierosy. Z doświadczeń i obserwacji respondentów wynika, że inicjacja najczęściej następuje pod koniec nauki w gimnazjum lub na początku nauki w szkole ponadgimnazjalnej.

Moim zdaniem najpierw się próbuje alkoholu, a później dopalaczy. Rzadko jest tak, że ktoś nie pił wódki, a palił już dopalacze.

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Stosunek badanych do dopalaczy

Postrzeganie dopalaczy i stosunek do ich stosowania jest znacząco inny wśród osób, które nie stosowały nigdy tych środków lub zastosowały je tylko raz i tych które przyznają się do częstszego zażywania. Znacznie bliższe są sobie opinie osób z dwóch pierwszych grup, tj. badanych nie mających z dopalaczami osobistych doświadczeń i tych, które miały z dopalaczami incydentalny kontakt. Wśród tych badanych postrzeganie dopalaczy jest zdecydowanie nieprzychylnie, o czym świadczy sam dobór silnie nacechowanych negatywnie słów do ich określenia: „trutka na szczury”, „chemia”, „syf”.

to jest moim zdaniem ponad to, to jest jakaś totalna trucizna, trutka na szczury

Grupa kobieca (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Dopalacze to chemia, syf

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Ci badania także wyglądowi osób, które zastosowały dopalacze przypisywali wiele negatywnych charakterystyk wskazując na: drgawki, ślinienie, nieprzewidywalność zachowań. Paradoksalnie, więc to co jest uznawane za czynnik sprzyjający stosowaniu używek – czyli opinia grupy rówieśniczej – może być bodźcem zniechęcającym część młodych osób do podejmowania prób stosowania dopalaczy w obawie przed ośmieszeniem w oczach grupy rówieśniczej.

to jest totalny syf i potem z tymi ludźmi dzieją się takie rzeczy że jakby ich opętało

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

ja widziałam człowieka, który nie wiadomo jak to nazwać tarzał się, że wyleciał na ulicę i gdyby nie ludzie, którzy nagrywali mu nie pomogli... no właśnie nie wiadomo jak się tu zachować

Grupa kobieca (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Warto także zauważyć, że dopalacze są postrzegane przez osoby ich nie stosujące jako środek używany przez patologiczne grupy społeczne.

mieszkałem na takiej ulicy (...) taka straszna patologia, no i tam na porządku dziennym było to tylko, żeby się naćpać i sobie na przykład przedłużyć nockę czy coś

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

biorą to osoby takie bardziej zepsute, jakby to powiedzieć, że taki typowy Sebek, że osiedlowy cham, dres

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

dla mnie dopalacze to bierze najniższa warstwa społeczna w sensie tak z mojego doświadczenia, są bardzo łatwo dostępne i są bardzo tanie

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Pogląd ten ma także swoje odbicie w fakcie negatywnego stosunku do osób stosujących dopalacze i je proponującym.

jak nie wiem, na przykład co to jest to uznaje, że to jest jakieś g...o, dopalacz czy coś (...) chciał się podliznąć czy coś i zaczął nas częstować, chodźcie, chodźcie zajarać. A co to jest? Dopalacze. I to spotkał się z okropną krytyką naszego towarzystwa, że typ chce nas otruć, g...o chce nam dać, no bo tak naprawdę to jest syf. I każdy taki normalny człowiek raczej by odmówił.

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Zdaniem badanych dopalacze są dla osób z nizin społecznych atrakcyjne z uwagi na swoją niską cenę. Pewnej analogii można doszukiwać się w stosowaniu w latach 80-tych i 90-tych środków wziewnych (jak kleje, rozpuszczalniki), które były uznawane za tanie substytuty upowszechniających się w tamtym okresie narkotyków.

Są tańsze też dopalacze od marihuany. Znam osoby, które kiedyś marihuanę paliły i się przerzuciły na dopalacze, bo mniej pieniędzy kosztują. Też mocniej kopie (...) Ludzie się przerzucają, bo nie dość, że taniej to jeszcze mocniej.

Grupa męska (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Jednocześnie jednak warto zauważyć, że niska cena, a także łatwy dostęp to również czynniki, które w opinii badanych zachęcają do sięgania po dopalacze najmłodszych użytkowników, którzy mają ograniczone zasoby finansowe.

Dla takich młodszych osób, które dopiero wchodzą w ten świat, no taka osoba z gimnazjum czy liceum no skąd on a weźmie tą kasę, to są osoby, które tak nie dostają pieniędzy, a to jest dużo tańsze i łatwiej dostępne.

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Wyjaśnieniem podobieństw opinii osób nie mających nigdy kontaktu z dopalaczami i mających z nimi kontakt incydentalny jest fakt, że nawet osoby, które zastosowały te środki miały wcześniej na ich temat negatywne zdanie, a sama inicjacja odbyła się niejako nieświadomie lub przypadkowo np. w przekonaniu, że palony susz jest marihuaną lub też samo zażycie dopalacza odbyło się pod silnym wpływem alkoholu.

Ja kiedyś wzięłam w sumie nieświadomie, to było w pierwszej liceum i znajomy przyniósł i powiedział, że ma maryskę i wiadomo każdy powiedział, że spróbuje i poszłam z takimi dwoma kolegami zapalić (...) potem się dowiedziałam, że to były dopalacze

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Z pewnością w podtrzymaniu złej opinii o dopalaczach pomógł fakt, że wielu z badanych mających z nimi jednorazowy kontakt bardzo źle czuło się po ich zastosowaniu i nie chce tego doświadczenia powtarzać.

dosłownie wzięłam 2 buchy i tak mi było niedobrze, że połowy imprezy nie pamiętam bo albo przespałam i pamiętam tylko, że potem na drugi dzień ciągle wymiotowałam i czułam, że się wyniszczam

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Tak albo coś na tej zasadzie jakbym na przykład był w śpiączce czy coś takiego i ktoś coś do mnie mówił, czy, nie kontaktowałem w ogóle zupełnie

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Radykalnie odmienne jest postrzeganie dopalaczy przez osoby przyznające się do ich częstszego stosowania. Opinie osób stosujących dopalacze koncentrują się raczej na pozytywnych odczuciach związanych z ich stosowaniem nie zaś na związanym z nim ryzykiem. Badani stosujący dopalacze mają wyraźną skłonność do bagatelizowania znanych sobie

negatywnych skutków i doniesień medialnych o drastycznych przypadkach zatruc. Osoby zażywające te środki także znacznie częściej pozytywnie opisują swoje samopoczucie po zastosowaniu dopalaczy.

po alkoholu można wymiotować, być totalnie nie w stanie funkcjonować...na przykład na imprezie tak się upić że nie jest się w stanie bawić

Grupa kobieca (osoby zażywające dopalacze)

Flexi. Substancja, która powoduje to, że całą noc potrafisz wszystko. Ma się taką dobrą gadkę ze wszystkimi, ze wszystkimi można rozmawiać. Kokaina dla ubogich taka.

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

W grupie osób stosujących dopalacze zauważane są dwie strategie racjonalizowania faktu, że biorą środki mogące potencjalnie zabić. Pierwszą z nich jest bagatelizowanie ryzyka poprzez zrównywanie go z tym związanym ze stosowaniem innych używek, w tym legalnego i społecznie akceptowanego alkoholu.

też szkodzi. Wszystko szkodzi w tych czasach.

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Można od wszystkiego się uzależnić, bo jeśli się ma pieniądze na wódkę to można zebrać pieniądze na marihuanę i też nie mieć pieniędzy. To zależy bardziej od człowieka, jak sobie już. Gorzej chyba z uzależnieniem.

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Drugą strategią jest uznawanie faktu, że dopalacze mogą być bardziej szkodliwie niż alkohol, ale wyłącznie w przypadku długotrwałego stosowaniu lub przedawkowania. Za tym przekonaniem stoi, więc założenie, że sami respondenci stosują dopalacze „odpowiedzialnie” nie narażając się tym samym na potencjalne negatywne efekty.

Jak ktoś jest asertywny to nic nie weźmie, ale wszystko jest dla ludzi, ale przecież z umiarem. Nie powiedziałbym, że wszystko jest zabronione ale że nie można niczego.

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Warto zauważyć, że ten rodzaj argumentacji sprowadza się do przeniesienia źródła ryzyka z samej substancji na cechy i zachowanie osoby jej używającej. Badani sami sobie przypisują niejako moc kontroli i decydowania o tym czy środek im zaszkodzi czy też nie. Fakt, że do tej pory nie doznali poważnego uszczerbku na zdrowiu, ani nie czują się uzależnienie traktują jako dowód na fakt, że mogą stosować ten rodzaj środków względnie bezpieczne. Przekonanie o nieszkodliwości jest także podtrzymywane przez anegdoty, które są rozpowszechniane w środowiskach osób regularnie zażywających te środki.

Znam kolegę, który zjadł 3 razy tyle co jego koledzy i mu nic po tym nie było

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Osoby stosujące dopalacze wskazywały także, że substancje te można posiadać przy sobie legalnie.

nie ma się takiej obawy że w razie czego to pójdzie się do więzienia...będzie się miało jakieś problemy

Grupa kobieca (osoby zażywające dopalacze)

Z wódką się nie chodzi, mandat można dostać. Tak się weźmie dopalacza i ogień całą noc i nie ma problemu

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Dla osób zażywających dopalacze ich zaletą jest także fakt, że w przeciwieństwie do alkoholu czy narkotyków nie są wykrywane w trakcie badania trzeźwości, czy nawet w standardowych policyjnych badaniach na obecność narkotyków.

Dużo ludzi też bierze, bo one są niewykrywalne w testach

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Dopalacze są także stosowane jako substytut alkoholu na dużych imprezach na które nie można wnieść swojego alkoholu.

Tak bardziej jak jest już jakaś większa impreza to się idzie całą grupą to wtedy się bierze dopalacze, bo z wódką się nie wejdzie. Kupić się nie opla.

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

Badana młodzież, która bądź to w ogóle nie miała styczności z dopalaczami bądź to przyznaje się jedynie do incydentalnego kontaktu, ma znacznie większe poczucie ryzyka jakie niesie ze sobą stosowanie dopalaczy. Kluczowe zagrożenie w ich opinii wynika z braku wiedzy co do składu dopalaczy i tym samym efektów działania.

Przy alkoholu jesteśmy w stanie przewidzieć skutki tego picia. Przynajmniej w miarę. Teoretycznie przesadzanie z alkoholem w wielu przypadkach kończy się tak samo i nie kończy się tragicznie. A tu nie wiemy czym to się może skończyć dla nas.

Grupa męska (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Opisując możliwe skutki działania badani przytaczali widziane przez siebie osobiście i w Internecie efekty zażycia dopalaczy lub historie życia osób, które padły ich ofiarą. Możliwość obserwacji drastycznych obrazów staje się więc istotnym czynnikiem zniechęcającym do stosowania dopalaczy. Choć warto pamiętać, że te same impulsy nie oddziałują w równie prewencyjny sposób na osoby już biorące dopalacze.

[kolega badanej] napisał coś na ścianie krwią do swojej mamy i skończył w psychiatryku, a był naprawdę taki ogarnięty chłopak bo on jeździł na żuźlach i uzależnił się od tego

Grupa kobieca (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

miałem przyjaciela, co strasznie się stoczył przez dopalacze i był już w takim stadium, że no w domu był już po prostu skreślony na wszystkich płaszczyznach wszyscy się od niego odwrócili i po prostu no, no, no nie idzie tego wytłumaczyć

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Tak miałem takiego znajomego. Po prostu raz tam dali dopalacze, żeby sobie spróbował, powiedział no dobra spróbuję. No i w zasadzie go sparaliżowało i tydzień później umarł.

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Dopalacze są postrzegane jako znacznie mniej bezpieczne nie tylko od alkoholu, którego efekty spożycia są możliwe do przewidzenia, ale nawet od narkotyków. Badani uzasadniając tą opinię wskazywali, że narkotyk to najczęściej ta sama powtarzalna substancja. Przy czym należy podkreślić, że z toku dyskusji wynika, iż mówiąc o narkotykach badani najczęściej odnosili się do dość powszechnie stosowanej marihuany.

Narkotyki są robione powiedzmy bardziej sterylnych warunkach i wiedzą jakie związki a w dopalaczach mogą mieć takie same nazwy a mogą się różnić

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

uwazam że dopalacze są gorsze bo teoretycznie w narkotyku twardym jak coś bierzesz to wiesz co masz

Grupa kobieca (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Nie bez znaczenia dla badanych jest również fakt, że narkotyki są obecne w społeczeństwie od dekad i dzięki temu dostępny jest na ich temat znacznie większy zasób informacji zarówno w źródłach internetowych jak i obiegowych opiniach.

Chyba tym, że o narkotykach wiemy czego się spodziewać, możemy przeczytać w Internecie co ma jaki wpływ, a jak weźmiemy dopalacze to po prostu jak fasolki różnych smaków. Nie wiadomo co się trafi.

Grupa męska (osoby bez doświadczeń zażywania dopalaczy)

Dostępność dopalaczy

W opinii badanych dostęp do dopalaczy jest w zasadzie bezproblemowy. Zdaniem respondentów stosujących te środki zakup dopalaczy drogą on-line jest nawet prostszy i wygodniejszy niż zakup alkoholu w sklepie.

Mogę teraz zadzwonić na jakieś tablice [strony z ogłoszeniami typu: tablica.pl] i znaleźć narkotyk dopalacz. To tak jakbym poszedł do sklepu po piwo. Jeszcze tutaj człowiek przyjedzie, opłata za przyjazd, pod drzwi.

Grupa męska (osoby zażywające dopalacze)

No ale dopalacze są łatwo dostępne, narkotyki w sumie też ale narkotyki nie są tak oczywiste jak dopalacze, tzn. ludzie z dopalaczami się z tym nie kryją a z narkotykami trzeba mieć znajomości, że jest tam jakiś kolega, do którego się zadzwoni, a po dopalacze do sklepu można iść

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Drugim najpopularniejszym źródłem są dilerzy, którzy sprzedają zarówno dopalacze jak też tradycyjne narkotyki.

Jak są u mnie takie osiedla jak u mnie w Sosnowcu, te Pogonie (...) to co się dzieje to po prostu szok. Gdybym chciała i się popytała pierwszej lepszej osoby to bym dostała

Grupa kobieca (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Badani ze wszystkich grup byli zgodni co do tego w jaki sposób powinno się prowadzić działania edukacyjne uświadamiające dzieciom i młodzieży zagrożenia wynikające ze stosowania dopalaczy. Wskazano na duże znaczenie realnych przykładów i świadectw osób, które z powodu stosowania dopalaczy zniszczyły sobie zdrowie lub dopuściły się czynów których nie dokonaliby gdyby nie stosowanie dopalaczy. W opinii badanych siła takich przekazów jest duża zarówno jeśli jest on kierowany za pośrednictwem Internetu jak i gdy dociera do odbiorców np. podczas spotkania w szkole. Wyrażono zgodną i zdecydowaną opinię, że zajęć takich nie powinien prowadzić nauczyciel, pedagog szkolny czy psycholog, ale osoba zbliżona generacyjnie do słuchaczy.

Przede wszystkim ja bym jakieś zajęcia w szkole organizował, a nie takie nudne z panią psycholog (...). Ale warto by było zaprosić jakąś osobę, która brała i przedstawiła swój punkt widzenia. Oczywiście, musi to nacechować negatywnie.

Grupa męska (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Respondenci zwrócili także uwagę na fakt, że niektóre z dotychczas tworzonych kampanii są w ich ocenie infantylne lub wręcz zabawne, w szczególności gdy twórcy próbują posługiwać się swoim wyobrażeniem języka młodzieżowego.

Interesującą uwagę wygłosił jeden z uczestników spotkania wskazując, że należy unikać sztucznej stylizacji języka nie tylko dlatego, że przeważnie jest nieudana, ale także z powodu szybkiej ewolucji języka młodzieżowego i slangu opisującego same używki (np. „piksy”, „dropy”) i stany emocjonalne po ich zastosowaniu (np. „zwiecha”). Terminy zatem dziś brzmiące wiarygodnie za kilka, czy kilkanaście miesięcy będą odbiorców bawić.

Ludzie, którzy to tworzą chcą być tako młodzieżowi, mają trafić te reklamy i to nigdy nie wychodzi dobrze. Nie starać się być na siłę trendy i młodzieżowym. Taki dobry spot nie musi mieć haseł młodzieżowych. Można to bez tego nagrać. Te hasła z dnia na dzień się mogą zmienić i coś jest nieaktualne.

Grupa męska (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)

Wskazano natomiast, że istotnym wsparciem byłoby zaangażowanie YouTuberów, którzy nie tylko docierają do milionów odbiorców, ale także ich zdanie i opinia są brane pod uwagę przez młodzież.

Wydaje mi się, że aktualnie youtuberzy są bardzo popularni wśród młodzieży gimnazjalnej. Jeżeli oni taką akcję promowali, którzy są autorytetami dla wielu ludzi i oni promowali, że to jest syf i nie należy tego próbować to wtedy może by trafili.

Grupa męska (osoby z incydentalnym doświadczeniem zażywania dopalaczy)